

האומר דבר בשם אומריו

אומרי המימרא המקור הראשון שבו זה מופיע הוא פרק ו של פרקי אבות כאחת מן ה-48 מעלות שהתורה נקנית בהם כל ציון מי בעל המימרא.
משנה מסכת אבות פרק ו משנה ו

והאומר דבר בשם אומריו הא למדת שכל האומר דבר בשם אומריו מביא גאולה לעולם שנאמר +אסתר ב'+ ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי:

בשם בן עזאי **מסכתות קטנות מסכת כלה פרק א הלכה כד**

בן עזאי אומר כל הנותן שלום לרבו, ומחזיר לו, וחולק על ישיבתו, חייב מיתה, וכל האומר דבר מפי חכם שלא גמרו ממנו גורם לשכינה שתסתלק מישראל, וכל האומר דבר בשם אומריו מביא גאולה לעולם, שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי.

מסכתות קטנות מסכת כלה רבתי פרק ב הלכה טו

ר' אליעזר בן דהבאי אומר כל הנותן שלום לרבו, והמחזיר שלום לרבו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו, והחולק על ישיבתו של רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל, וכל האומר דבר בשם אומריו מביא גאולה לעולם, שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף טו עמוד א

ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: כל האומר דבר בשם אומריו מביא גאולה לעולם, שנאמר: ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי.

שימוש פרשני בעקרון זה. משניות שחזרו על אותה דיעה פעם שניה רק כדי להגיד מיהוא בעל המימרא.

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קד עמוד ב

אלא, הא קמשמע לן: מאן תנא קמא - רבי יוסי, כל האומר דבר בשם אומריו מביא גאולה לעולם, שנאמר: +אסתר ב'+ ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי.

רש"י מסכת חולין דף קד עמוד ב

כל האומר דבר בשם אומריו - והתנא שכח ולא הזכיר שמו בתחילה וחזר והזכיר שמו. וכן במסכת נידה:

תלמוד בבלי מסכת נדה דף יט עמוד ב

רבי יוסי אומר לא כך וכו'. היינו ת"ק! הא קמ"ל: מאן ת"ק - רבי יוסי, וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם.

**מדוע לא אמרה המשנה בראשונה בשם ר' יוסי?
חידושי הרמב"ן מסכת נדה דף יט עמוד א**

אלא שיש לסמוך הלכה כר' יוסי מפני ששנו אותה בלשון חכמים, ואע"פ שפירשו דמאן חכמים ר' יוסי לכך שנו אותה תחלה כן לומר שהיא הלכה וחזרו והזכירו דבר בשם אומרו להביא גאולה לעולם.

**קושיה על סמך עקרון זה על אמורא שלא מצטט בשם בעל המימרא.
רש"י מסכת תענית דף כד עמוד א**

אמר ליה רב אשי - ולא סבר לה מר דהאי ובין סנפיריו רבי יוסי בר אבין אמרה כלומר, מאי טעמא לא אמרת ליה משמיה שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם.
סנפיריו - שפורח בהן.

**עד כמה צריך לומר בשם אומרו
מדרש תנחומא (בובר) פרשת במדבר סימן כז**

א"ר חזקיה ור' ירמיה בר אבא בשם ר' יוחנן, כל שאינו אומר דבר בשם אומרו, עליו הכתוב אומר אל תגזול דל כי דל הוא, וצריך אדם כשהוא שומע דבר, לומר אותו בשם אומרו, אפילו משלישי של הלכה, ששנו רבותינו אמר ר' נחום הלביר מקובל אני מר' מייאשא שקיבל [מאבא שקיבלו מן הזוגות שקיבלו] מן הזקנים הלכה למשה מסיני. ומי שאינו אומר דבר בשם אומרו, עליו הכתוב אומר אל תגזול דל, וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ממי אתה למד מאסתר, ששמעה הדבר ממרדכי, ואמרה לאחשורוש, שנאמר ותאמר למלך בשם מרדכי (אסתר ב כב), על ידי כן זכתה שנגאלו ישראל על ידיה, הוי אם שמעת דבר הוי אומר בשם אומרו.

ומנגד:

תלמוד בבלי מסכת נזיר דף נו עמוד ב

ורבי אליעזר משום רבי יהושע גמר לה? והא משום רבי יהושע בר ממל גמר לה! דתניא, אמר רבי אליעזר: כשהלכתי לערדסקיא, מצאתי את ר' יהושע בן פתר ראש שהיה יושב ודן לפני ר"מ בהלכה. כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה - חייבין עליה משום ביאת מקדש, וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אין חייבין עליה משום ביאת מקדש; אמר לו: אל תהא זו קלה משרץ! אמרתי לו: כלום אתה בקי ברבי יהושע בר ממל? אמר לי: הן, כך אמר לי רבי יהושע בר ממל משום רבי יהושע: כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה - חייב עליה משום ביאת מקדש, וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אין חייבין עליה משום ביאת מקדש; הוי, משום רבי יהושע בר ממל גמיר לה! אמרו, שמע מינה: כל שמעתתא דמתאמרה בבי תלתא, קדמאי ובתראי אמרינן, מציעאי לא אמרינן. אמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא, אמר נחום הלבלר: כך מקובלני מרבי מיאשא, שקיבל מאבא שקבל מן הזוגות שקבלו מן הנביאים, הלכה למשה מסיני: בזורע שבת וחרדל בשנים ושלשה מקומות, שנותן פאה מכל אחד ואחד; ואילו יהושע וכלב לא קחשיב, ש"מ.

מחאה נגד התופעה שאנשים לא מצטטים מקורות. שו"ת משנה הלכות חלק יא סימן שג ד"ה עוד ראיתי

עוד ראיתי להעיר גם קצת מה שראיתי בזמן האחרון שכמה אברכים אפילו אם מעיינים בספרים של מחברי הזמן ומביאים את דבריהם או בכתב או בע"פ לא מזכירים את שמם של המחברים ומתלבשים בטלית שאינו שלהם וכבר מצאתי שהעתיקו גם מספרי הדל עד שהעתיקו גם הטעות הדפוס שהיה שם מלבד שאינו מן הנימוס עוברים גם על האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם, וכמה תנאים כעסו על שלא אמרו הדברים בשמם ועיין פסחים נ"ג כתובות כ"ה ע"ב ונדה כ"ו ע"ב ועוד כמה מקומות.

ש"ת שדן בזה

שו"ת חלקת יעקב או"ח סימן מו

בענין המאמר "כל האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם" -
והמסתעף לזה

הוד כבוד ידידי יקירי רב חביבי מופלג גדול בתורה ובמדעים, ירא וחרד לדבר ד' באמונה, סופר מהיר מר ר' יהודה וולגמוט שליט"א אבן יקרה בציריך, יצ"ו. אחדשכ"מ בכבוד כראוי.

מכתבו מגילה עיפה, על דבר המאמר "האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם" נכון השגתי - ובו האריך בציצים ופרחים משולבים בדברי תורה ויראה, לברר כל פרטי דברים הנוגעים לזה - וביקש גם ממני לכתוב לו על פי הלכה מה שנוגע לזה המאמר, ויתנוצץ לו בזה איזו שאלות.

א. אם זה דין רק בבחינת לפנים משורת הדין, בכדי להטות את הלב להשגת מעלות חכמה ומדרגות מוסר, והיא רק א' ממ"ח דברים שבהם נקנית התורה, באבות פרק ו'.

ב. ואם נוגע זאת גם למסירת מאמרי אגדה ורעיונות, שאין בהם נפקותא לדינא.

ג. כלום יש בהקפדת גדולי התלמוד לגבי תלמידים שלא הזכירו שמותם על תורתם, ענין משמרת כבוד גרידא, או חששו גם כן לטהרת עתידה של תורתם, לכשייעלם שמם.

ד. נוהגין להזכיר מאמר בצורה כזאת "חז"ל אמרו" ואין משמיעין שמו של בעל המאמר או בעליו דור אחר דור, היש בזה פגיעת כבוד בבעל המאמר.

ה. כשאינו יודע על בוריו בעל המאמר, וגם נוסח המימרא מגומגם בפיו, אם מחויב לומר כי מסירת המימרא היא לקוי' לבל ייכשל בעשה (מדבר שקר תרחק) ובל"ת (לפ"ע).

ואבאר קצת מה שעלה בידי, לאחר החיפוש בספרים המדברים בזה.

א) מקור הדבר באבות, ומובא גם בגמ' חולין ק"ד ומגילה ט"ו האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם, ומג"א סוף סימן קנ"ו כל שאינו אומר דבר בשם אמרו עובר בלאו, ונובי"ת או"ח סימן כ' בתשובה שם להגאון ר' ישעי' פיק שלא ידע מקומו של מאמר זה, והשיב לו שהמקור במדרש תנחומא במדבר פיסקא כ"ב המתחלת אמר ר' חזקי' וכו' בשם רבי יוחנן כל שאינו אומר דבר בשם אמרו עליו הכתוב אומר אל תגזול דל, ומציין גם לילקוט משלי כ"ב שמובא בשם המאמר רק בילקוט נרשם המקור בנדרים כ"א ולא נמצא בשם כלל רק בתנחומא, ובבית דוד הראה גם לספר חסידים סי' תקפ"ו שמביא לספרי דדריש לא תשיג גבול רעך לא ייחס ר"א לר"י וכו' הכל בספר הכבוד עכ"ל ספר חסידים (וכמו שציין גם כמ"ה שמובא ספרי זה גם ביראים מצוה רנ"ח) ובילקוט משלי ו' סי' תתקל"ח מצאתי וז"ל דבר אחר שש הנה שנא ד' אלו הן עבוי"כ גי"ע שפ"ד לשה"ר זקן נואף ומחנף חברו ברבים והאומר דבר בשם מי שלא אמרו שהוא מביא קללה לעולם, אבל האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם שנאמר,,, ונרשם מקור ספרי - ואין זה המאמר המבואר בברכות כ"ז ב' האומר דבר שלא שמע מרבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל, שבשם פ"י הר' יונה שלא שמע מרבו ותולה אותו בשמו ורוצה להיתלה באילן גדול ובשם העונש שגורם לשכינה שתסתלק, ובילקוט משמע הכוונה שאומר דבר בשם מי שלא אמרו ההיפוך של הסיום שמסיים שבאומר דבר בשם אמרו מביא גאולה, ובהיפוכו שלא אמר בשם אמרו, ובכלל זה נמי שאומר בשם עצמו הוי נמי אומר דבר בשם מי שלא אמרו, רק אמר זאת מעצמו, העונש שתחת גאולה מביא קללה ח"ו לעולם, ולא עוד אלא שמשמע לכאורה מהלשון שכוללם יחד עבוי"כ וגי"ע עברות החמורות שבתורה (אלא שאינו מובן מספר השש בשם).

ב) אלא דקשה לכאורה ביבמות צ"ו ב' ומובא גם בשקלים סופ"ב, כל העובדא דר' יוחנן קפיד על ר' אלעזר דאמר בביהמ"ד שמעתתא ולא אמר בשמי' ומקשה הגמרא ורבי יוחנן מ"ט קפיד כולי האי, ומתרץ משום דרצה שיהי' שפתותיו דובבות בקבר וכתפילת דוד עי"ש - ומה זה קושי' כלל, כיון דלפי סברת ר"י הי' אומר ר"א דבר שלא בשם אמרו ועשה שלא כהוגן ושפיר קפיד. ובמהרש"א בח"א שם מרגיש זאת וז"ל ור"י מ"ט קפיד ואי משום דהאומר דבר בשם אמרו מביא גאולה,,, אחרים נמי יש להם להקפיד, וע"כ אמר שהקפיד על דבר שהי' נהנה בו אם הי' אומר בשמו משום שפתותיו דובבות - וצריך ביאור, לאחר המבואר כשאינו אומר דבר בשם אמרו לא רק שאינו מביא גאולה, רק עובר באל תגזול דל ולא תשיג ומביא קללה בעולם, מדוע באמת אחרים לא הקפידו. וי"ל הכוונה, עפ"י המבואר בברכות י"ט א' אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום דודאי עשה תשובה, וה"מ בדברים שבגופו אבל בממונא עד דמהדר למרי' - ומשה"כ ר' אמי ור' אסי שם לא קפדו עליו, ואף שעשה שלא כהוגן, מסתמא כבר עשה תשובה, ורק אדרבה פייסוהו לר' יוחנן מהאי ביהכ"נ שקרעו ספר תורה בחמתן ונעשה ביהכנ"ס לע"ז, הרי שהכעס לא טוב, ומהדר להו ר"י חברותא נמי, וכרש"י שם הם היו חברים ולא היה להם לכעוס, אבל זה תלמידי יש לי לכעוס עליו, ומקשה שפיר הגמרא ור"י מ"ט קפיד כולי האי, וכן בשקלים ספ"ב הלשון ור"י מאי כולי האי דבעי דימרון שמעתא משמי', דאי משום העבירה שעשה ר' אלעזר לעצמו שלא אמר דבר בשם אמרו מסתמא כבר עשה תשובה, ומתרץ משום שפתותיו דובבות, ובזה שלא אמר משמי' חסרו הנאה זו, והוי בגדר דאמרינן דבממונא עד דמהדר למרי', ושפיר קפיד.

ג) והנה הפנים מאירות בהקדמתו לספרו, מבאר והולך מדוע קפיד ר"י מפני שפתותיו דובבות, והלא כלפי שמי' גליא מי חידש הלכה זאת, וכי בשביל שהאומר אינו מזכיר בשם מי יקפח ד' שכרו הראוי לו שלא יהי' שפתותיו דובבות - ומתרץ עפ"י הגמרא כתובות כ"ה ב' גבי חילוק גרנות, דחזי ר"ש לר' אלעזר בישות, וא"ל שמעת מילי דבר נפחא ולא אמרית לי בשמי' וברש"י שם לפיכך לא קבל ממנו, וכן בשבת כ"א ב' משמי' דר' ירמיה ולא קיבלה משמי' דר' יוחנן וקיבלה, הרי דאי משמי' דגברא רבא מקבלים ממנו, משה"כ איקפד ר"י דלא אמרה משמי' דשמא לא יקבלו התלמידים הלכה זו וישתכח הדבר לגמרי, ואילו היה אומר משמי' היו התלמידים מקבלים - והנה מזה נראה לכאורה, דהיכי דלא שייך טעם זה, למשל כששמע איזה דבר אגדה ופירוש המתקבל על לב השומע, אף בלתי ידוע מחוללו, בזה יהיה מותר לומר תורת חברו על שם עצמו.

אבל באמת זו טעות - אף דלענין שפתותיו דובבות יש לחלק ולומר כן, כיון דבלאה"כ יהי' שפתותיו דובבות כיון דכלפי שמי' גליא - אבל לענין הלאו דאל תגזול דל ולא תשיג דגוזל ממנו הכבוד דשייך באדם אף לאחר מיתתו, וכידוע לענין אביו דמצוה לכבדו אף לאחר מיתתו, הרי דיש כיבוד לאדם אף לאחר מיתתו - ודיני אבלות וכמה דינים הנאמרים בזה יוכיחו - וכשאדם אחד חידש דבר תורה, ובא אחר ואמרה משמי' דנפשי מבלי להזכיר מבטן מי תורה זו יוצאת, גוזל ממנו כבודו ועובר על הלאו אל תגזול דל ולא תשיג, וכמבואר בילקוט הנ"ל שמביא קללה לעולם - ואף בדברי אגדה וכיו"ב. עיי' נובי"ת יו"ד סי' קס"א וז"ל ומי הוא פתי יסור הנה להחשיך אור גדול וליתן דופי בדברי אגדה, וכל דברי בעלי התלמוד כלם נתנו מרועה אחד ואין בהם דבר ריק ובטל וכו' עי"ש שהאריך דדברי אגדה והלכה כלם נתנו מרועה אחד וקדושה אחת היא, ועיי' רש"י וישלח על הפסוק וישקהו אמר רבי שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב וכו' הרי שלפעמים גם דברי אגדה נקראין הלכה.

ד) ויש מי שרוצין לתלות עצמן באילן גדול בתוספת' ב"ק פ"ז שבעה גנבים הם וכו' אבל המתגנב מאחר חברו הולך ושונה פרקו, אע"פ שנקרא גנב זוכה לעצמו שנא' לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב, סוף שמתמנה פרנס על הצבור ומזכה את הרבים ומשלם כל מה שבידו שנאמר ונמצא ישלם שבעתים את כל הון ביתו יתן, אין שבעתים אלא תורה שנא' אמרות ד' וגו' מזוקק שבעתים, ומובא תוספתא זו בילקוט משלי תתקל"ט על הפסוק לא יבוזו לגנב כי יגנוב - והבל יפצה פיהם - דתוספתא זו מובא בש"ך חו"מ סוסי' רצ"ב על הדין המבואר בשם ברמ"א, ומקורו מרדכי סוף פי' המפקיד, לענין אי מותר להעתיק דברי תורה מספר הנפקד אצלו מאחרים שלא ברשותו, ומביא המרדכי וז"ל ושמה הטעם דאיתא במדרש משלי על הקרא דלא יבוזו לגנב כי יגנוב וגו' שאין לבזות מי שגונב ד"ת ומעתיקן, מספר המקצועות עכ"ל מרדכי - המעייין שם יראה דזה מיירי רק לענין העתקה מספר שלו לכתוב עוד איזה ספר, ואע"פ שבעל הספר מקפיד שלא יעתיק מספרו מפני שמתקלקל, על זה נאמר המדרש, ונפסק שם כן דמותר - ומזה מיירי גם התוספתא דב"ק הנ"ל, כיון דסוף כל סוף נשאר הספר כמו שהיה רק נתקלקל קצת, והמעייין שם ברמ"א יראה להדיא דמחויב אח"כ לשלם לו מה שנתקלקל, דז"ל הרמ"א שם ובמקום בטול תורה שאין ספרים נמצאים שם, יכולין הב"ד לכוף להשאיל ספרים ללמוד מהם ובלבד שישלמו מה שנתקלקל - אבל להלביש לעצמו באצטלא שאינו שלו, לגנוב מחברו דברי תורה ולאמור בשם עצמו, הס מלהזכיר לתלות לעצמו במי שהוא להתיר. ועיי' בית דוד סי' ע"ה שמביא בקצרה וז"ל בשו"ת שבעה עינים למהרש"ק דף נ"ד אות ט' כתב דרב אחד דרש דמותר לגנוב דרשה, ורמז לש"ך סי' רצ"ב בשם תוספתא והוא כתב דזה טעות עכ"ל והמעייין בש"ך שם יראה באמת שזה טעות, וכאמור.

ה) והנה בימי הגמרא דהוי גרסי בע"פ וההלכות נתקבלו מפה לפה, מצינו דדייקו הרבה לידע מי בעל המאמר, מי מחוללו, מבטן מי יצא, עד דכמה פעמים מצינו השתלשלות ההלכה עד כמה דורות, גם דייקו בכדי לידע אם הוא בר סמכא - עיי' שקלים סופ"ב, ליתן צריכין חששין לשמעתי' דר' ששת דהוא גברא מפתחא (סגי נהור) וכו' חכים רבי לבר פתייא דאת אמר שמעתתא משמיי חכים רבי לרב דאת אמר שמעתתא משמיי, וירושלמי זה גם בשבת פ"א הלכה ב' - ומבואר שם עוד וז"ל רבי חזקיי בשם ר' יוחנן, אם יכול את לשלש את השמועה עד משה שלשלה ואם לאו - (גיר' ק"ע) תפוס ראשון ראשון אחרון אחרון, פי' הראשון והאחרון - וכן בנוזר נ"ו ב' ש"מ כל שמעתתא דמתאמרה בבי תלתא קדמאי ובתראי אמרינן מציעאי לא אמרינן - וכמה מאמרי הש"ס שלא נמצא עליהם שום בעל מאמר רק נתקבלו בקבלת אמת מבלי להזכיר שם מחוללם, יתכן או שהשמות נשכחו ברבות העתים וצוק הגליות, או שהיו להם איזה ספק בהשמות, אבל כבר נתקבלו בביהמ"ד לאמת לקבעו בהש"ס אף בלי השמות - ומזה גם המנהג כשאנו מזכירים מאמר חז"ל ואינו זוכר שם בעל המאמר, כבר יצא בזה שמזכיר שהמאמר יוצא ממקור האמת והוא מאמר חז"ל מובן מאליו כשזוכר מי בעל המאמר, הנכון להזכיר מי בעל המאמר, ואם לאו כבר יצא ידי חובתו שהוא מאמר חז"ל.

וממילא גם מובן מאליו, שאם נוסח המאמר מגומגם בפיו, שמחויב לומר זאת לבל ייכשל במדבר שקר תרחק.

לאחר כתבי ראיתי בתפא"י לאבות פ"ה מ"ז ביכין בועז שהאריך קצת במאמר זה דברכות כ"ז ב' דכל האומר דבר בשם רבו מה שלא שמע ממנו גורם לשכינה שתסתלק מישראל, והביא מכמה מקומות, ומסיים וז"ל ונ"ל כיון דעיקר הטעם דאסור לומר כן הוא משום דשמה יש לפקפק על דבר זה שאומר ונמצא מבזה רבו (כמ"ש בדברי חמודות ברכות פ"ד אות כ"ד) א"כ כשברור לו שהלכה כן שרי לומר בשם רבו כדי ליתן חיזוק לדבר, וכ"כ האומר בשם איש גדול שאינו רבו ויש לו שום צורך בדבר אפילו אין ברור לו שכך הלכה שרי דאע"ג דעיי' אפשר שיפחת כבוד

חברו והרי אסור להתכבד בקלון חברו אפה"כ רק ספק גרמא בעלמא הוא ושרי
ודו"ק עכ"ל תפא"י וצ"ע.

דומני, שכל שאלותיו נפתרות. והנני בזה ידידו, מוקירו ומעריצו כערכו הרם. ציריך,
עש"ק משפטים תשי"ז.

בש"ה. מקום לי פה לציין הערה על תוס' שבת ל"ו ב' ד"ה נפמ"נ וכן בסוכה ל"ד ב'
וז"ל דלא מצינו עיר ששמה בבל רק מדינה ואין כותבין שם מדינה בגט - וסיימו
בקושיא על רש"י - ובגיטין ס"ה ע"א וז"ל ל"צ דאמרה ל"י התקבל לי גיטא במתא
מחסיא וזימנין דמשכחת ל"י בבבל וכו' ובשם עכ"ח בבל שם עיר דאי שם המדינה
הא גם מתא מחסיא ה"י בבבל כבשבת י"א דאמר ר' אשי אנא עבדי למתא מחסיא
דלא חרבה וברש"י שם דר' אשי ה"י ראש ישיבה במתא מחסיא ור' אשי כידוע ה"י
בבבל - ומיושב פירש"י.